

Entoni Gidens, *Odbegli svet: kako globalizacija preoblikuje naše živote*, Stubovi kulture, Beograd, 2005.

Odbegli svet je Gidensova personifikacija sveta koji se usled neujednačenih i velikih promena globalizacije otrgao kontroli.

Globalizacija nije jedan proces, to je niz neujednačenih, protivrečnih («suprotnosnih») procesa koji se tiču politike, kulture, ekonomije i tehnologije sa najvećim uticajem inovacija na polju sistema komunikacije. Ona nije tek ideologija zagovornika slobodnog tržista. Globalizacija, ili mondijalizacija, obećava novo, «globalno kosmopolitsko društvo». Ona najavljuje strukturalne promene na planetarnom nivou, koje se ispoljavaju na svim nivoima ljudskog bitka, a mi (savremenici) nalazimo se u

temporalnom središtu transformacije. Ona nas nepovratno menja – «menja samo tkanje naših života», a promene na mikro i makro planu su podjednako korenite i važne.

Gidens, baveći se jednim od najaktuelnijih savremenih problema, pokušava da odgovori na pitanje: kako globalizacija menja živote ljudi? Da li nam globalizacija donosi amerikanizaciju, zapadnjaštvo, dominaciju bogatih zemalja/korporacija? Da li se nejednakosti u svetu zaista povećavaju, pogoršavajući položaj siromašnih? Da li globalizacija uništava lokalne kulture, postojećim tendencijama ka kulturnoj homogenizaciji? Gidens pokušava da dokaže da

nije opravdano olako stavljati globalizaciju u nužni i jednosmerni odnos sa amerikanizacijom i vesternizacijom, iako SAD i Zapad, uopšteno, dominiraju svetom na ekonomskom, geopolitičkom i kulturnom planu.

Živimo u svetu u kome se na svetskom nivou svakodnevno «obrću» sume novca koje običan čovek ne može sebi da predoči, a novac «koji imamo u džepovima» karakteriše izuzetno nestabilna vrednost, promenljiva iz dana u dan, ako ne iz trenutka u trenutak. Učešće siromašnih u svetskom prihodu opada, na račun porasta učešća bogatih. Gidens ipak smatra da se siromaštvo smanjuje, bar u zemljama koje prihvataju učešće globalnoj ekonomiji i ne ostaju zatvorene za spoljna tržišta. Za smanjenje siromaštva postoje statistički dokazi u vidu smanjenja procenta siromašnog stanovništva.

Globalizacija teži formiranju «globalnog društva», namećući rešavanje svetskih problema na globalnom nivou, ali vrši i pritiske u korist lokalne autonomije. Decentralizacija je jedna od njenih posledica. Policentrična distribucija moći na međunarodnom planu je primetna kroz jačanje geopolitičkog uticaja Japana, Kine, Južne Koreje, Rusije i Evropske Unije, što Gidens uzima kao dokaz da politička dominacija SAD nije apsolutna. S druge strane, «lokalni nacionalizmi» su «odgovor» na gubitak važnosti država-nacija, pokušaj ponovnog osmišljavanja nacionalnih identiteta, jer stari geopolitički oblici postaju kočnice u globalizovanom svetu.

Ni jedna država, niti grupa država ne može da kontroliše globalnu ekonomiju, pa ni SAD, tako da tvrdnja o njihovoj ekonomskoj dominaciji nije opravdana – bar ne u potpunosti. Isto važi i za moćne korporacije.

Iako na polju kulture postoje tendencije ka standardizaciji («svi smo u stalnom kontaktu sa drugima koji razmišljaju na drugačiji način i žive drugačije od nas») globalizacija u stvari razvija kulturnu heterogenost kroz mešanje različitih kulturnih uticaja i toleranciju prema kulturnim raznolikostima, podstičući razlike na lokalnom nivou. Uticaj Amerike jeste evidentan na filmu, televiziji, muzici..., ali homogenizacija je površinski efekat globalizacije u kulturi. Dubinske posledice se ogledaju u većoj kulturnoj raznolikosti. Štaviše, sve je češća pojava 'obrnute

kolonizacije' – kulturnog uticaja ne-Zapada na Zapad (latinizacija Los Andelesa, na primer).

Globalizacija se «vodi sa Zapada» i karakteriše je dominacija Amerike u političkom i ekonomskom smislu, ali njene posledice prisutne su svuda, one pogađaju SAD, kao i ostale zemlje.

Tradicija i rizik su pojmovi koji nam izgledaju suprotstavljeni po značenju, ali Gidens ne smatra da se tradicija nužno suprotstavlja globalizaciji i riziku koji ona sa sobom nosi, niti da globalizacija nužno isključuje tradiciju.

Predati, poveriti na čuvanje, održavanje – to su značenja s kojima povezujemo tradiciju. Ona podrazumeva ritual i ponavljanje. Ona nam daje okvir za delanje u svetu u kome živimo, predviđajući nam istinu o njemu. Međutim, tradicije su promenljive, čak bivaju izmišljene radi sticanja/održavanja moći ili profita. Globalizacija nije suprotstavljena tradiciji, ona stvara simbiozu modernosti i tradicije, ali i prepostavlja kosmopolitizam fundamentalizmu.

Rizik je još jedna pojava koju donose nova vremena. Tačnije, proizvedeni rizik, kao posledica ljudskog delanja (mogućnost ekološke katastrofe, opasnosti nuklearne tehnologije...). Iako je nauka u službi čoveka, i trebalo bi da omogući suprotstavljanje takvim rizičnim situacijama, ona je – paradoksalno – posledicama svoga razvijanja doprinela njihovoј aktualizaciji. Čini se da upravo neke inovacije za sobom povlače određeni rizik i opasnost.

Spoljašnji rizik (prirodne katastrofe) je povezan s mogućnostima na koje ljudi nemaju uticaja i oduvek su im bili izloženi. Danas su ove dve vrste rizika – spoljašnji i proizvedeni – izjednačene po intenzitetu, a znače neizvesnost i predstavljaju dinamički, «podsticajni element».

Gidens sagledava tradicionalnu ulogu braka, mesto žene i značaj dece u porodici nasuprot savremenima i poređi demokratizaciju na globalnom nivou sa razvojem emotivne komunikacije u međuljudskim odnosima.

Tradicionalno, brak se sklapa iz interesa, često dogовором roditelja. Danas predstavlja «uparivanje» iz emotivnih razloga. Ranije je porodica bila u velikoj meri determinisana svojom ekonomskom funkcijom, pa su i deca predstavljala buduću radnu snagu, a sada rođenje deteta predstavlja pre finansijsko opterećenje za roditelje nego finansijsko poboljšanje. S druge

strane, rođenje je postalo svesna odluka oba partnera, koja povlači za sobom odgovornosti i obaveze pred zakonom. Žena i njena seksualnost više nisu podređeni potrebama reprodukcije, te stoga ne bi trebalo da nas iznenađuju homoseksualni brakovi. Brak i porodica «sve više podsećaju na demokratiju», jer postaju zajednica ravnopravnih članova, s određenim uzajamnim pravima i obavezama.

Na prvi pogled čini se da demokratija doživljava širenje. Sa druge strane, postoji doza nezadovoljstva politikom baš kod građana koji žive u državama sa dugom demokratskom tradicijom. Ovo, međutim, nije nezadovoljstvo demokratijom, već je pre nepoverenje u političare, koje treba «lečiti» «demokratizacijom demokratije» – borbom protiv korupcije, transparentnošću političkih procesa i obnavljanjem građanske kulture (sfere između javne i privatne oblasti, oblasti ne-ekonomskih institucija).

Da li ćemo ostvariti «transnacionalnu državu»? Globalni problemi zahtevaju i globalna rešenja, zahtevaju međudržavno učešće i saradnju, tako da se čini da globalizacija vodi i ka stvaranju «nad-države».

Gidens u ovoj knjizi tek načinje razmišljanja o globalizaciji. *Odbegli svet* je suviše malog obima da bi mogla da obuhvati sve elemente ovog fenomena, pa ni njihovo detaljnije nabranjanje, tako da predstavlja svojevrstan uvod u sociološko razmatranje te problematike. I sam autor, iako predviđa odredene tendencije promena, naglašava da нико не može sa sigurnošću da tvrdi u kom smeru će se one odvijati i sa kakvim posledicama. Jer, one su stihijne i neu jednačene. Ipak, Gidens smatra da, iako ne mozemo da preuzmemos kontrolu nad svojom istorijom (ne možemo da zaustavimo, ili poništimo dejstvo globalizacije), mozemo da povratimo kontrolu nad nasim «*odbeglim svetom*» (možemo da usmeravamo proces globalizacije), ali nas ostavlja bez direktnog odgovora na pitanje kako da to učinimo.

Takođe, moramo da se zapitamo da li statistički podaci koji govore o rastu prihoda u

«nekim» siromašnim državama mogu da budu prihvaćeni kao glavni pokazatelj njihovog napretka? Da li se te zemlje zaista osamostaljuju ili su zarobljene u položaju zavisnosti? Broj siromašnih u nekim državama možda opada, ali pitanje je: da li prihodi rastu shodno uloženom sredstvima i radu, ili su te zemlje još uvek zavisne od ekonomski jačih, dominantnih sila u vidu država ili moćnih korporacija, koje prisvajaju viškove i od kojih neke imaju godišnje obrte, kako sam Gidens naglašava, veće od godišnjeg bruto nacionalnog proizvoda «skoro svih zemalja»? Ako Gidens pokušava da kaže kako globalizacija vodi ravnomernijoj raspodeli društvenog bogatstva u budućnosti, teško ćemo mu poverovati.

Ni teza o kulturnoj homogenizaciji na globalnom planu, a heteronomiji na lokalnom nije potpuno ubedljiva uz Gidensovou, isključivo teorijsku, argumentaciju. Neka od pitanja koja se sama po sebi nameću pri čitanju ovog dela knjige, a svakao nisu jedina, jesu: da li je opravdanje govoriti o stratifikacijskim, nego o etničkim kulturnim raznorodnostima i da li globalizacija zaista «teži promovisanju i obnavljanju lokalnih kulturnih identiteta», i u kojoj meri to čini sa obzirom na njihovu eventualnu profitabilnost?

Već prilikom prvog čitanja čitalac primećuje navedene, i još neke kontradiktornosti u pogledu pokazatelja određenih društvenih procesa na globalnom planu. Ipak, knjiga je pisana lako razumljivim jezikom, jednostavne, čitljive strukture preko koje lako pratimo tok mišljenja autora. *Odbegli svet* je štivo koje neće ponuditi rešenja i gotove definicije situacije (niti ima takve pretenzije), ali će načeti temu, otvoriti mnoštvo pitanja, probuditi znatiželju i podstaknuti mišljenje, kako stručnjaka, tako i laika. *Odbegli svet* je knjiga koja podstiče sociološku imaginaciju, jer čini da se čitalac zapita: «Da li globalizacija zaista utiče na moj život, i kako?»

Saduša Redžić